

M. Burchard-Dziubińska, A. Rzeńca, D. Drzazga

ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ – NATURALNY WYBÓR

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2014, ss. 349

ISBN 978-83-7969-195-1

Niniejsza monografia porusza, jak wskazuje tytuł, zagadnienie zrównoważonego rozwoju. Wybór tematu jest trafny, gdyż dążenie do zrównoważonego rozwoju jest traktowane jako jeden z najważniejszych celów i wyzwań współczesnych gospodarek, zarówno poszczególnych państw, jak i całego świata. Niestety, praktyczne wdrażanie koncepcji zrównoważonego rozwoju nie przebiega tak szybko i sprawnie, jak byśmy sobie tego życzyli. Wciąż są konieczne działania związane między innymi z upowszechnianiem tego zagadnienia (potwierdzeniem jego rangi jest fakt, że ONZ ogłosiło lata 2005-2014 „Dekadą edukacji na rzecz zrównoważonego rozwoju”). Stąd niniejsza publikacja wpisuje się w nurt tych działań, przyczyniając się jednocześnie do rozwoju nauki i praktyki w tym zakresie.

„Wątkiem przewodnim pracy są zagadnienia związane z wykorzystywaniem i ochroną środowiska przyrodniczego. O ile kwestie gospodarcze i społeczne od dawna są przedmiotem zainteresowania teoretyków, praktyków gospodarczych i polityków, o tyle uwarunkowania ekologiczne z trudem przedzierają się do procesów decyzyjnych.” Dlatego Autorzy postanowili przedstawić, „w jakim stopniu i dlaczego kwestie przyrodnicze zdołały już przyniknąć do świadomości społecznej i działalności gospodarczej oraz jakie jest ich miejsce w koncepcji zrównoważonego rozwoju.” Realizacji tego zamysłu posłużyła struktura pracy obejmująca sześć rozdziałów, z których pierwszy przybliży istotę zrównoważonego rozwoju, a kolejne pięć obszary (łady), w jakich jest on analizowany. Takie ujęcie zagadnienia jest zgodne, nie tylko z zamierzeniem Autorów, ale również z istotą zrównoważonego rozwoju. Bardzo dobrze odzwierciedla to zdanie zawarte we wstępie „*Choć każdy z tych ładów można opisać jako odrębną kategorię, to dopiero widziane łącznie w procesie decyzyjnym pozwolą zbliżyć się do ścieżki zrównoważonego rozwoju.*”

Rozdział pierwszy *Idea zrównoważonego rozwoju* ma charakter wprowadzający i stanowi swego rodzaju syntetyczne przedstawienie przeobrażenia się podejścia do koncepcji zrównoważonego rozwoju, jego pomiaru i rangi na arenie światowej i międzynarodowej. Umiejętnie zakończono go powiązaniem z zagadnieniem zielonej gospodarki i wskazaniem działań na rzecz jej realizacji.

W rozdziale drugim *Ład przyrodniczy* omówiono trzy grupy zagadnień. Pierwsza dotyczy środowiska przyrodniczego, jego funkcji i zasobów. W treści ujęto relatywnie nowe, rozwijające się pojęcia świadczeń ekosystemów i użytków środowiska z punktu widzenia geograficznego. Druga grupa zagadnień jest związana z kapitałem przyrodniczym i jego ochroną. Tu szczegółowo omówiono genezę i motywy ochrony kapitału przyrodniczego, rozróżniając trzy kategorie kapitału (antropogeniczny, przyrodniczy i naturalny). Podkreślono,

że kapitał przyrodniczy stanowi „warunek konieczny do rozwoju trwałego i zrównoważonego, a tym samym nieuniknionego kompromisu pomiędzy celami społecznymi i ekonomicznymi a celami ekologicznymi”. Celowość jego ochrony w kontekście procesów rozwojowych znajduje uzasadnienie m.in. w wynikach badań dotyczących świadczeń ekosystemów.

Trzecia grupa zagadnień dotyczy form ochrony przyrody jako instrumentu ochrony kapitału przyrodniczego w skali kraju, Unii Europejskiej i międzynarodowej. Szczególnie ciekawe jest zestawienie form ochrony przyrody w wybranych krajach unijnych.

Rozdział trzeci dotyczy ładu przestrzennego. Przedstawiono w nim współczesne wyzwania i problemy równoważenia rozwoju w wymiarze przestrzennym, koncepcje ładu przestrzennego miast i systemów osadniczych (w tym między innymi modele zrównoważonego rozwoju przestrzennego obszarów zurbanizowanych), rewitalizację jako narzędzie polityki reurbanizacji oraz wskaźniki ładu przestrzennego. Umiejętnie scharakteryzowano stare i nowe koncepcje rozwoju miast, włączając w to nowe terminy „ekologia miasta”, „inteligentne planowanie i zarządzanie rozwojem miast”. Ponadto szeroko omówiono różne definicje rewitalizacji i tu – według mnie – zabrakło reasumpcji tego zagadnienia w postaci samodzielnego wniosku autora na ten temat. Ciekawe natomiast jest zestawienie typów wskaźników ładu przestrzennego na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym, gdyż może ono stanowić cenną pomoc w różnych pracach empirycznych, na przykład z zakresu wyceny środowiska czy oceny jakości życia w kontekście zrównoważenia.

W kolejnym rozdziale omówiono problematykę ładu gospodarczego w ujęciu makroekonomicznym i mikroekonomicznym. W tym pierwszym ujęciu zanalizowano trwałość rozwoju oparąjąc się na zrównoważonej gospodarkce leśnej, zrównoważonym rybołówstwie, rolnictwie, budownictwie, turystyce, transporcie i energetyce (w niej wspomniano o rozwijającej się kategorii prosumenta energii). Scharakteryzowano w nim również zagadnienie zrównoważonego gospodarowania zasobami naturalnymi, starając się wyjaśnić – „dlaczego współczesne podejście do gospodarki zasobami naturalnymi jest wielokierunkowe, wymaga rozwoju oraz wdrażania zaawansowanych form współpracy międzynarodowej i ściśle łączy się z kwestią gospodarowania odpadami, w stosunku do których wysuwa się postulat zapobiegania ich powstawaniu zamiast usuwania i deponowania w środowisku”. Przy objaśnianiu tego zwrócono uwagę na tzw. efekty odbicia (finansowe, materialne, ilościowe, psychologiczne), które uniemożliwiają utrzymanie produkcji i konsumpcji w ramach ograniczeń ekologicznych. W drugim ujęciu – mikroekonomicznym – omówiono zagadnienia zrównoważonej produkcji, praw człowieka, ochrony własności intelektualnej, wykorzystywania środowiska przyrodniczego, wpływu idei zrównoważonego rozwoju na zarządzanie przedsiębiorstwem oraz zrównoważonej konsumpcji. Pisząc o zrównoważonej produkcji wspomniano o zjawisku greenwashingu (whitewashingu), polegającym na wykorzystywaniu jednostkowych akcji prospołecznych lub prośrodowiskowych w celu kształtowania własnego wizerunku, podczas gdy codzienna praktyka nie potwierdza takiego zaangażowania. Wszystkie poruszone w rozdziale zagadnienia są ze sobą logicznie powiązane, aczkolwiek, według mnie, można było je nieco inaczej uszeregować.

Rozdział zakończono opisem roli państwa w budowaniu ładu gospodarczego, w tym w rozwoju zielonej gospodarki, którą porównano z brązową gospodarką. Analiza poru-

szonych zagadnień pozwoliła stwierdzić, że „tym czego ewidentnie brakuje współczesnym państwom jest autentyczna gotowość do współpracy na poziomie międzynarodowym w sprawach kluczowych dla kształtowania się przyszłego ładu gospodarczego i zintegrowanego. Szczególnie w czasach kryzysu górę biorą interesy narodowe i różne narodowe „egoizmy”. Przeszkodą są również zbyt krótkie okresy planowania rozwoju.” Trudno się nie zgodzić ze słusznością tego spostrzeżenia.

Rozdział piąty dotyczy ładu społecznego. Przedstawiono w nim, oczywiście obok istoty ładu społecznego, wybrane czynniki/elementy oddziałujące na jego kształtowanie, takie jak: świadomość ekologiczna, budowanie społeczeństwa obywatelskiego, zdrowie środowiskowe i edukację na rzecz zrównoważonego rozwoju. Opis jest prawidłowy, ale według mnie można było w nim nieco szerzej wykorzystać polski dorobek badawczy z tego zakresu. Niniejszy rozdział zakończono dywagacjami na temat „*homo oeconomicus v. homo sustinens*”, z których wynika, iż jednak rozpoczął się powolny proces „narodzin” człowieka, uczącego się budować instytucje dla zrównoważonego i trwałego rozwoju, co napawa optymizmem. Ponadto zaprezentowano i syntetycznie omówiono najczęściej stosowane wskaźniki do pomiaru ładu społecznego, co stanowi dobre podsumowanie danego zagadnienia. Tu mam uwagę redakcyjną odnoszącą się do całej książki. Z powodzeniem można było wszystkie rozdziały o poszczególnych ładach zakończyć właśnie zestawieniem wskaźników służących do ich pomiaru, a nie tylko część trzecią i piątą.

W ostatnim – szóstym rozdziale – szeroko omówiono ład instytucjonalny, zarówno *stricte* jako ład instytucjonalny w kontekście budowania zrównoważonego rozwoju, jak również instytucjonalne aspekty kształtowania ładu przyrodniczego i przestrzennego. Autorzy przedstawili aktualny stan wiedzy z tego zakresu, sytuację prawną oraz instrumenty sprzyjające osiągnięciu ładu instytucjonalnego, kończąc na międzynarodowych inicjatywach w zakresie kształtowania ładu przestrzennego.

Szkoda, że Autorzy nie napisali wspólnego podsumowania książki, które stanowiłoby dobrą „klamrę zamykającą” poruszane zagadnienia.

Lektura książki pozwala na stwierdzenie, że stanowi ona logiczną całość i ma według mnie charakter syntetycznego kompendium wiedzy o zrównoważonym rozwoju. Czytając ją, ma się wrażenie poznania problematyki zrównoważonego rozwoju od momentu jej powstania, przez ewaluację, aż do stanu obecnego. Dywagacje są przejrzyste przeprowadzone i podparte rzetelną wiedzą naukową z danego obszaru, a także przykładami rzeczywistych działań podejmowanych na rzecz zrównoważonego rozwoju. W celu lepszego zobrazowania pewnych kwestii wykorzystano zróżnicowany materiał graficzny (rysunki, tabele, wykresy, schematy), do których komentarze są przystępnie napisane. Każdy rozdział kończy spis literatury, krajowej i zagranicznej, a także adekwatnych uregulowań prawnych i dokumentów (krajowych i zagranicznych) różnej rangi. Po przeczytaniu monografii można mieć poczucie posiadania kompleksowych wiadomości na temat istoty i wdrażania/realizacji koncepcji zrównoważonego rozwoju oraz powiedzieć, że niniejsza publikacja ma zarówno wartość naukową, dydaktyczną, jak i znaczenie poznawcze.

Do walorów niniejszej książki można zaliczyć:

- aktualność i duże znaczenie omawianej problematyki dla świata nauki (wpisuje się w nurt rozwijanej ekonomii zrównoważonego rozwoju) i praktyki gospodarczej;

- precyzyjne zdefiniowanie niezbędnych i stosowanych pojęć oraz wprowadzenie do polskiej nauki pojęć z literatury zagranicznej (na przykład efekty odbicia, greenwashing) oraz innych aktualnych zagadnień;
- opracowanie prawidłowej struktury pracy; treści są prezentowane we właściwej kolejności i z uwzględnieniem aktualnych przepisów prawa i stanu wiedzy teoretycznej z omawianego zakresu;
- wszechstronne omawianie zagadnień podejmowanych w poszczególnych rozdziałach i wzbogacenie rozważań teoretycznych danymi ujętymi w różnych formach graficznych, co niewątpliwie sprzyja samodzielnemu zdobywaniu wiedzy;
- wypełnienie luki związanej z brakiem w polskiej literaturze z tego obszaru nauki syntetycznego opracowania, które w sposób całościowy ujmowałoby zagadnienie zrównoważonego rozwoju.

Nieskromnie zaznaczę, że z punktu widzenia dydaktycznego omawiana monografia jest komplementarna względem książki *Gospodarowanie i zarządzanie środowiskiem* pod redakcją naukową Barbary Kryk. Łącznie stanowią tandem prezentujący syntetycznie aktualny stan wiedzy ekonomicznej na temat zrównoważonego rozwoju, który można wykorzystywać na różnych zajęciach poruszających dane zagadnienie. Biorąc powyższe po uwagę rekomenduję książkę *Zrównoważony rozwój – naturalny wybór* jako lekturę godną uwagi.

dr hab. Barbara Kryk
prof. Uniwersytetu Szczecińskiego